Suomen Päihderiippuvaiset ry
Alkohol- och drogberoende i Finland rf

Kirjallinen asiantuntijalausunto lakivaliokunnalle

KANSALAISALOITE KANNABIKSEN KÄYTÖN RANGAISTAVUUDEN POISTAMISEKSI (KAA 5/2020 vp)

Potilasjärjestö Suomen Päihderiippuvaiset ry kiittää lakivaliokuntaa mahdollisuudesta lausua kansalaisaloitteesta kannabiksen käytön rangaistavuuden poistamiseksi.

Kansalaisaloite nostaa esiin tärkeän kysymyksen siitä, minkälaisin keinoin kannabiksen käyttöön liittyviä haittoja tulisi pyrkiä yhteiskunnassa vähentämään. Erityisen tärkeää on arvioida haittojen vähentämiseen käytettäviä keinoja heikommassa asemassa olevien ihmisryhmien kannalta, niiden, joihin lakimuutoksen vaikutukset kohdistuvat voimakkaimmin, ja joiden kyky puolustaa oikeuksiaan on heikentynyt. Lausuntomme tarkastelee kansalaisaloitetta huumeriippuvuutta sairastavien ja heidän läheistensä kannalta.

Kansalaisaloitteessa ehdotetaan rikoslakia muutettavaksi siten, että kannabiksen käytön, omaan käyttöön tarkoitetun pienen määrän hallussapidon ja muutaman kannabiskasvin omaan käyttöön kasvattamisen rangaistavuus poistetaan. Tarvetta rangaistusten poistamiselle perustellaan sillä, että nykyinen lainsäädäntö ei ole onnistunut tavoitteessaan huumeiden käytön haittojen vähentämiseksi. Vaihtoehtoisia keinoja ja ratkaisumalleja haittojen vähentämiseksi nykyistä tehokkaammin ja inhimillisesti kestävällä tavalla ei aloitteessa kuitenkaan esitetä.

Suomen Päihderiippuvaiset ry katsoo, että huumeiden käyttöön liittyviä haittoja tulisi pyrkiä vähentämään ensisijaisesti sosiaali- ja terveyspoliittisin, ei rikosoikeudellisin, keinoin. Potilasjärjestö kuitenkin painottaa, että tilanteessa, jossa oikea-aikaista päihdehoitoa ei ole riittävästi ja tarpeenmukaisesti saatavilla edes sitä haluaville, on hoitoonohjaus- ja palvelujärjestelmä saatettava lainsäädännön edellyttämälle tasolle ennen mahdollista kannabiksen käytön rangaistavuudesta luopumista.

Suomen Päihderiippuvaiset ry:n näkemyksen mukaan kannabiksen käytön rangaistavuudesta luopuminen auttaisi osaltaan vähentämään huumeriippuvuuteen liitettyä stigmaa ja ohjaisi poliittisia päättäjiä lähestymään huumeriippuvuutta kansanterveydellisenä, ei moraalisena, ongelmana. Päihderiippuvuuteen jo sinällään liittyvän kielteisen leiman lisäksi huumeriippuvuuteen sairastuneet joutuvat kantamaan rikollisen leimaa, mikä vaikeuttaa entisestään huumeriippuvaisten ja heidän läheistensä mahdollisuuksia saada apua. Stigmaa vähentävät toimet ovatkin erityisen tärkeitä nimenomaan huumeriippuvuuden kohdalla. Käyttörangaistuksista luopumisella saattaisi olla

Suomen Päihderiippuvaiset ry
Alkohol- och drogberoende i Finland rf

myönteinen vaikutus myös huumeriippuvuudesta toipuneiden asemaan: rikollisuuteen liittyvä leima seuraa mukana toipumisenkin jälkeen, vaikka aktiivisesta sairastamisesta olisi kulunut aikaa jo useita vuosia.

Käytön rangaistavuudesta luopuminen ei kuitenkaan sinänsä korjaa huumeiden käyttöön liittyviä kansanterveydellisiä ongelmia, vaan sillä on pikemminkin muita toimia tukeva vaikutus. Lakimuutoksella saavutettava hyöty riippuu niistä kansallisiin tarpeisiin räätälöidyistä sosiaali- ja terveyspoliittisista toimista, joita sen yhteydessä toteutetaan. Esimerkiksi Portugalissa, johon aloitteessa viitataan, huumeiden käytön rangaistavuudesta luopuminen on toteutettu osana kokonaisvaltaista palvelujärjestelmän uudistusta. Uudistuksessa hoitoon pääsyä parannettiin ja palveluvalikoimaa laajennettiin. Huumeiden ongelmakäyttöön puuttumista varten perustettiin erillinen seuraamuslautakunta, jonka tavoitteena on ohjata apua tarvitsevat hoidon piiriin.

Kansalaisaloitteessa kannabiksen käytön rangaistavuudesta luopumista perustellaan vetoamalla yksilön itsemääräämisoikeuteen samalla kuitenkin sivuuttaen huumeriippuvuuteen sairastuvuus ja siitä aiheutuvat moninaiset haitat yksilölle, perheille ja yhteiskunnalle. Huumeriippuvuus ei ole yksilön valinta. Huumeriippuvuuksissa, joihin myös kannabisriippuvuus luetaan, ei ole myöskään kyse pienestä ongelmasta. Terveyden ja hyvinvoinnin laitoksen mukaan kannabis on Suomessa opioidien ja stimulanttien jälkeen kolmanneksi eniten ongelmia aiheuttava huume. Samaan aikaan, kun kannabiksen käyttö on väestössä yleistynyt, kannabiksen osuus ensisijaisena ongelmapäihteenä on huumehoidon asiakkailla kasvanut.

Nykyinen palvelujärjestelmämme ei anna valmiuksia vastata eettisesti kestävällä tavalla hoidon tarpeen kasvuun, johon kannabiksen käytön rangaistavuudesta luovuttaessa tulisi varautua. Valitettavan usein nekään, jotka hoitoa haluavat, eivät sinne tällä hetkellä pääse. Myös hoidon laatu ja saavutettavuus vaihtelevat alueittain, eikä huumeriippuvaisten ja heidän läheistensä yhdenvertainen oikeus palveluihin toteudu lakien edellyttämällä tavalla. Mikäli rangaistuksista luopuminen toteutetaan kansalaisaloitteen mukaisesti ilman hoitoonohjaus- ja palvelujärjestelmän kokonaisvaltaista kuntoon laittamista, vaarana on, että lakimuutos heikentää sairautensa takia haavoittuvassa asemassa olevien huumeriippuvaisten asemaa entisestään.

Suomen Päihderiippuvaiset ry on kansalaisaloitteen kanssa lähtökohtaisesti yhtä mieltä siitä, että kannabiksen käytöstä ja omaan käyttöön tarkoitetun pienen määrän hallussapidosta ei tulisi rangaista. Kannabiksen käytön rangaistavuudesta luopuminen kuitenkin edellyttää, että lakimuutoksen haittavaikutuksia yksilölle, perheille ja yhteiskunnalle selvitetään monipuolisesti ja toimiin palvelujärjestelmän kuntoon laittamiseksi ryhdytään ennen rikoslainsäädännön mahdollista muuttamista. Tässä prosessissa tulee kuulla laajasti kaikkia sidosryhmiä, joihin asia vaikuttaa.

Suomen Päihderiippuvaiset ry
Alkohol- och drogberoende i Finland rf

Keskustelua on myös käytävä laajasti erilaiset näkemyserot huomioon ottaen siitä, mitä huumeriippuvuuden hoidolla dekriminalisointipolitiikan yhteydessä tarkoitetaan. Haittoja vähentävä päihdetyö, johon dekriminalisointipolitiikka sitä toteuttavissa valtioissa usein yhdistetään, ei pidä sisällään riippuvuudesta vapautumisen kannalta tärkeää kuntouttavaa hoitoa, vaan nimensä mukaisesti huumeiden käytön haittoja vähentäviä ja sairauden oireita lievittäviä toimia. *Päihderiippuvuutta sairastavien ja heidän läheistensä oikeuksien turvaamiseksi on huolehdittava siitä, että dekriminalisointipolitiikkaa ei tehdä riippuvuudesta toipumiseen tähtäävien hoitojen kustannuksella.*

Reeta Kroner
puheenjohtaja

Tarja Orre
asiantuntija

Suomen Päihderiippuvaiset ry on päihderiippuvuudesta toipuneiden ja heidän läheistensä perustama valtakunnallinen potilasjärjestö.